

Desembolicant la troca del temps

Entrevistar Lise London és com abocar-se a un llibre d'història europea del segle XX. El seu testimoni, recollit recentment en el llibre de memòries 'La troca dels temps' (1996), ens parla de la guerra civil, de la resistència francesa i del drama del comunisme.

Elisa Ricol va néixer el 1916 en un poblet miner del sud-est francès, filla d'emigrants espanyols. Nasqué en plena guerra mundial, i les guerres (la civil espanyola, la Segona Guerra Mundial) escolpiren la seva joventut fins que l'exili va concedir-los —a ella i al seu marit, l'intel·lectual i històric dirigent comunista Artur London—, l'oportunitat de mirar enre- i fer balanç. Fou un dels primers de la seva generació. *La confessió*, escrit per l'Artur, va resultar un estremidor testimoni de la repressió estalinista.

Perquè a Lise i a Artur London, combatents durant nou llargs anys (1936-1945) contra el feixisme, no van aconseguir doblegar-los la derrota a Espanya, la invasió nazi a tot Europa i les condemnes a mort i els empresonaments. Va ser la terrible confessió d'Artur, en 1949, dels seus "crims contrarevolucionaris" contra el règim txec, el que va estar a punt de desfer el seu matrimoni i les seves vides, consagrades a una causa en què, vuitanta anys després, Lise continua creient.

—Fins el mateix dia del judici jo no vaig saber que el meu marit seria processat, i que formaria part dels catorze acusats de complot contra la República, de ser trotskistes, de tot el que vulguis. Era el procés anomenat Slanski. Ell va tenir la força de no firmar res durant sis mesos, i això impedí que formés part del primer procés que volien dur a terme, el dels brigadistes.

Artur London, nascut a Austràlia però amb nacionalitat txeca, membre destacat de les Brigades Internacionals a Espanya i un dels responsables dels contactes amb l'oposició a Hitler en l'exèrcit alemany, havia estat nomenat al febrer de 1949 vice-ministre d'Afers Estrangers a Praga. Quatre mesos després ja havien organitzat la conspiració contra ell.

—Quan el van detenir li van dir que l'havien escollit perquè havia lluitat a Espanya, havia organitzat la resistència a França i a més a més era jueu. Ho tenia tot per a ser nomenat cap de fila dels trotskistes. Així anà la cosa, i fou terrible, sí, quan vaig escoltar la seva confessió. Jo coneixia el meu marit i no m'ho podia creure. Quan vaig veure el seu nom en el diari vaig pensar que l'endemà cridaria la seva innocència. Però

GLÒRIA MATAMALA

Lise London nasqué en plena Primera Guerra Mundial. Fins que no es va exiliar, les guerres escolpiren la seva joventut.

Kafka en 1949

De les experiències d'Artur i Lise London al llarg del cas Slanski, narrades a *La Confessió*, Jorge Semprún va adaptar-ne un guió que el director nord-americà Costa Gavras va filmar en 1969. La interpretació de la parella protagonista anava a càrrec d'Yves Montand i de Simone Signoret. La pel·lícula narra, primer en forma de *thriller*, i després com un al·legat polític, l'ambient kafkià que rodejava aquelles inversemblants "confessions".

—El meu marit va treballar molt en el guió amb Semprún. Però ell deia sempre, i jo també ho penso, que la pel·lícula és de Costa-Gavras. Es tractava sobretot de cridar l'atenció sobre com es van preparar els processos, d'impedir que això succeís un altre cop. **J. Z.**

vaig escoltar per ràdio com li preguntaven: "culpable d'aquest crim?". I ell responia: "sí". "D'aquest altre?" I ell responia: "Sí". Va ser espantós per a mi...

Va ser aleshores quan vaig escriure la meva carta, la carta d'una comunista, dient que no podia comprendre

ni creure que hi hagués mètodes per obligar homes forts i únics a confessar totes aquelles coses. Jo no m'ho podia creure, perquè si ho hagués sabut per endavant, tu creus que m'hauria quedat en el partit sabent aquelles coses, que existien els processos de Moscou, que tot era un invent? Hauria estat tan culpable com els qui havien estat processats.

El cas Slanski demostrà que el veritable internacionalisme, el d'aquells milers d'homes i dones que van lluitar contra el feixisme, era el pitjor enemic de l'estalinisme.

—Vaig saber la veritat a poc a poc, a mesura que m'arribaven les actes del judici. Vaig veure coses que no eren veritat, i aleshores em va entrar el dubte, si hi havia una cosa falsa, tot podia ser fals. Quan vam tenir la primera entrevista, 27 mesos després que fos segrestat, jo li vaig preguntar, en francès: "així que ens has mentit, has fet tot això..." I ell feia amb el cap: "no, no, no...". Perquè no ens podien veure, i jo havia de preguntar-li les coses sense deixar de somriure, mentre al darrere els meus fills cridaven i corrien perquè poguéssim parlar...

Primavera roja. Lise i Artur London van haver d'esperar a 1954 per poder tornar a reunir-se. S'havien conegut vint anys abans, el 1934, a Moscou. Ella tenia divuit anys. Membre de les Joventuts Comunistes franceses, treballava com a mecanògrafa per al Komintern. Ell, al Socors Roig.

—Jo veia molt bé que la realitat no era el que ens pintaven a França. Però sempre trobàvem excuses. Ens dèiem: 'bé, acaben de sortir del tsarisme, acumulen cent cinquanta anys de retard respecte nosaltres'. Així ens ho explicàvem. Sempre buscàvem la falta en nosaltres mateixos. I era això, aquest complex de culpabilitat, de dubtar sobre la veritat d'una cosa o altra. I ens feia riure una mica veure totes aquelles coses. Però no posàvem en dubte, ni ho poso ara, que la revolució russa va ser la llum que ens va donar a tota una generació el camí per canviar el món, com dèiem quan érem joves.

Parla en un espanyol fluit, espurtejat d'algunes expressions franceses. L'arribada de Lise London a Barcelona amb motiu de l'homenatge als Brigadistes internacionals coincideix amb la sortida del primer volum de les seves memòries traduït al castellà, *Primavera roja*. La dedicatòria diu: "a tots els meus camarades que van viure amb nosaltres la primavera roja".

—Jo vinc d'una família més que modesta. El meu pare era miner, va arribar a França amb setze anys. Sempre va treballar en feines molt dures, a les pedres,

fent túnels, vies per als trens. Després va venir a buscar la meua mare a Barcelona per casar-se. Els tres germans vam néixer en dos anys i mig, i allò fou terrible per a la mare, que ni tan sols sabia francès... El meu pare havia trobat la via del sindicalisme. Era un defensor dels drets dels treballadors, i sabia que era un bon treballador. Sempre era escollit pels seus companys per a les negociacions, i lluitava pels seus camarades i per a si mateix.

No eren ja aquells els "homes nous" en què somniaven Marx, Engels i Lenin? Potser va ser aquest la gran badada històrica del comunisme, la gran ocasió perduda: no haver estat a l'altura de l'immens cabal humà que ofería una classe obrera i intel·lectual al seu servei.

—Hi havia una solidaritat extraordinària. I, saps? quan hi va haver la rebel·lió de Franco, ja estàvem en la lluita contra el feixisme, perquè coneixíem el que passava a Alemanya des del començament dels anys trenta. És clar que continuàvem amb la vida diària, però la lluita principal era contra el feixisme. I nosaltres ja ens adonàvem que el que anomenaven guerra civil tenia aquest doble aspecte, de guerra contra Franco, però també de guerra contra el feixisme. Nosaltres sabíem que si es perdia a Espanya, demà seria la guerra a Europa. I va ser al món sencer.

Guanyar la guerra era el més important. Però aquell lema: "primer la revolució, després la guerra", va ser fatal. Tots els republicans, independentistes, anarquís-

"Nosaltres ja ens adonàvem que la guerra civil era una guerra contra Franco, però també contra el feixisme. Sabíem que si es perdia a Espanya, demà seria la guerra a Europa. I va ser al món sencer."

GLÒRIA MATAMALA

tes, tots els que volien enderrocar el feixisme, havien d'estar units. No es podia fer una revolució proletària perquè no era el moment! I no es podia dir, com deien desgraciadament els que van intervenir en aquella lluita de Barcelona: "anem contra el govern burgès". És comprensible perquè Catalunya va ser el darrer bastió de les idees de Bakunin. I no dic que no tinguessin valor en el seu temps, però...

Aquella noia atractiva i impetuosa va arribar a Espanya amb vint anys només, després de la primera Conferència Europea en defensa de la República a París. Amb André Marty va acompanyar el tercer i darrer gran batalló de voluntaris internacionals, 2.500 brigadistes. Després es van tancar les fronteres. Començava la gran epopeia amb Hemingway, Orwell, Malraux. Amb Artur London...

—Per a mi era un ésser excepcional. Tothom l'estimava, i aquí a Espanya tenia una gran popularitat. Com que era físic no el van enviar al front, així que va treballar amb el partit. Després també amb el Partit Socialista Unificat de Catalunya; parlava molt bé el català. Apenia les llengües d'un dia per l'altre. Quan ens paraven pel carrer per saludar-nos, a mi em preniën per una francesa, i a Gerard el preniën per un espanyol!

"Gerard". Lise London encara recorda el seu marit pel nom fals amb què va poder sortir de Txecoslovàquia per primer cop. Set mesos després de la derrota al sud dels Pirineus, al febrer del 39, esclatava la guerra contra els alemanys. La lluita s'imposava. No hi havia temps per a res més. El 12 d'agost de 1942, després d'un atac contra les tropes alemanyes organitzat per la Lise, tots dos són detinguts.

—Ell va caure en una trampa que havien parat per a mi. Però no van saber mai qui era Artur London en realitat. Mai. El van detenir com el meu amic. Encara no érem casats. Sent el meu amic no podia desconèixer qui era jo, així que li van caure deu anys. I quan parlava d'ell la policia em demanava: "però vostè, per què li diu Gerard?". I jo explicava que al metro hi havia uns anuncis que deien: "un Pernord per a Artur", i la meua filla, que aleshores tenia dos anys, senyalava els anuncis i deia "aquest és el meu papa!". Així que jo no podia dir-li Artur. No m'agradava. I ells s'ho van creure. Va ser formidable.

Els sentiments no li traeixen la memòria. La seva veu encadena els records, les dates, amb una precisió admirable. A la conversa s'ha unit fa poc Carme Clau-dín, filla de l'històric dirigent comunista espanyol,

i ara són tres els espectadors que veuen passar la Història davant els ulls, com un riu tranquil però poderós.

—Jo havia de ser guillotinata, perquè a França en aquella època es guillotinava. Estava preparada per carregar el mort per "temptativa d'assassinat, terrorista, comunista i anarquista". Tot això. Al judici tenia el meu fill de tres mesos, i cada cop que havia de donar-li de mamar havien d'aturar el procés. Em condemnaren a mort. La cosa va ser molt llarga, normalment durava mitja hora, però en aquest cas es van estar dos o tres hores. El meu advocat demanà la gràcia del tribunal. Amb mi hi havia una noia que va ser condemnada a quinze anys, i que després m'acompanyà al camp de concentració. Quan va acabar la guerra desgraciadament va tenir problemes al cap...

—I vostè, d'on va treure el valor?

—Perquè tenia una fe extraordinària. Quan entraves a la resistència sabies que podies morir en qualsevol moment. Però jo sempre explico una història molt bonica, la cançó de Mariana Pineda, que la nostra mare ens cantava quan era petita.

Era una cançó molt popular a Espanya, fins i tot entre la gent que no sabia res, com la meua mare. I nosaltres demanàvem que ens la cantés. I ploràvem quan anava a ser executada, i tota la gent cridava: "*Marianita, tientes que abjurar*". I ella responia: "*prefiero morir*". I, saps? Jo me'n recordava molt d'això. Perquè em feia por la guillotina. Ser afusellada no em feia res, però pujar a la guillotina... Em preguntava: "tindrà coratge de... de posar-hi el cap?" M'entens? I aquella cançó sempre estava al meu cap. Estava sempre escoltant la veu de la meua mare. I això em va ajudar molt.

Jordi Zamora

"No es podia fer una revolució proletària perquè no era el moment! I no es podia dir, com deien desgraciadament els que van intervenir en aquella lluita de Barcelona: 'anem contra el govern burgès'. És comprensible perquè Catalunya va ser el darrer bastió de les idees de Bakunin."

"Guanyar a guerra era el més important. Però aquell lema: 'primer la revolució, després la guerra', va ser fatal. Tots els que volien enderrocar el feixisme, havien d'estar units."